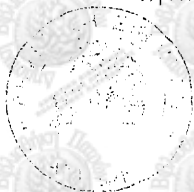

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Α. ΓΚΟΛΦΗΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΠΡΩΤΟΚΛΗΤΟΣ ΑΓΙΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

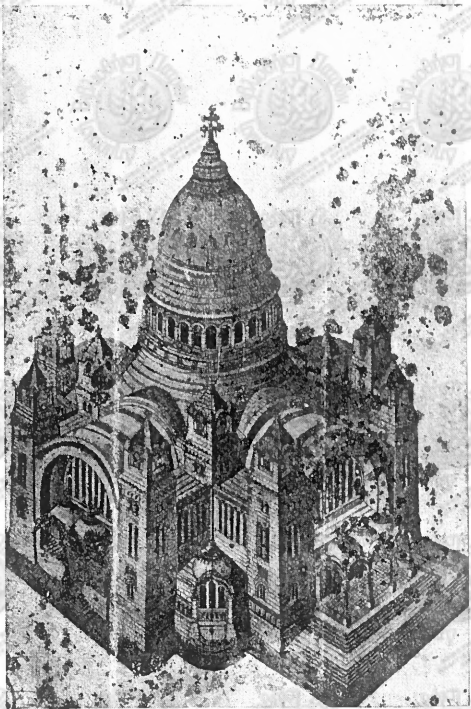
ΚΑΙ Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ

ΕΒΕΡΕΤΤΟΣ ΑΧΑΪΟΣ ΑΓΓ. ΜΟΥΣΟΥΜΗΝ

ΠΑΤΡΑΙ, 1945

Ο Πρωτόκλητος τῶν Ἀποστόλων Ἅγιος Ἀνδρέας καὶ τὸ τέμα τῆς Ἀποστολικῆς Του πορείας.—Ἡ Σταύρωσις Του ἐν Πάτραις καὶ ὁ Ἐνταφιασμός Του.—Πάτραι «ἡ Πόλις τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου».—Αἱ περιπέτεια τοῦ σεπτοῦ Σκηνώματός Του.—Ἡ εἰς Ρώμην ἀνακομιδὴ τῆς τιμίας Κάρας Του. Κόρη τῶν Πατρῶν Ἀυτοκράτειρα τῆς Ρωσίας.—Πότε τὸ πρῶτον καθιερώθη ἡ Λιτανεΐα.—Αἱ λεπτομέρεια τῆς ἀρξαμένης καὶ ἀνακοπέσης ἀνεγέρσεως μεγαλοπρεποῦς Ναοῦ εἰς Μνήμην Του. Ποῖα τὰ διατιθέμενα οἰκονομικὰ μέσα. Διατὶ ἐπιβάλλεται τοιοῦτος Ναὸς ἐξ αἰσθήματος καὶ ἐκ καθήκοντος εἰς κοινὸν τῆς Χριστιανωσύνης προσκύνημα.—Κόσμημα καὶ σέμνωμα τῆς πόλεως καὶ σπουδαιότατος συντελεστὴς προόδου αὐτῆς.

Εἰς τὰ μεγάλα γεγονότα, τὰ ὁποῖα προσδιορίζουν καὶ χαράσσουν τοὺς μεγάλους σταθμοὺς τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας, ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος συνεδέθη μετὰ τοιοῦτου μεγάλου γεγονότος, ὅσον ὑπῆρξεν ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς σκηνῆς τοῦ Κόσμου, κατέχει πάντοτε τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ τοιοῦτου γεγονότος.

Μὲ τὴν τοιαύτην ἀκριβοδικαίαν ἀντίληψιν ἡ Ἐκκλησία καθώρισε τὴν θέσιν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν ἀνακηρύξασα αὐτὸν Π ρ ω τ ὀ κ λ ῆ τ ο υ. Υἱὸς ἁλιέως καὶ ἁλιεύς ἐκ Βισθαῖδᾶ, μικρᾶς καὶ ἀσήμου πόλινης τῆς Ἱερουσαλήμ, πρῶτος αὐτὸς ἠκολούθησε τὸν Θεάνθρωπον καὶ ἤκουσε καὶ ἠσπάσθη τὰ θεῖα αὐτοῦ ῥήματα τὰ ὁποῖα κατόπιν ἠσπάσθησαν καὶ μεταλαμπαδεύσαντες ἐδίδαξαν ἕξοχοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ θερμορῆγοι ζηλωταὶ καὶ ἐνθουσιώδεις Πατέρες καὶ καρτερικοὶ μάρτυρες.

Τῆς ἀποστολικῆς ταύτης πορείας τοῦ Πρωτοκλήτου, ἡ Ἀχαΐα ὑπῆρξε τὸ ἀνωθεν ταχθὲν τέμα καὶ ἡ πόλις τῶν Πατρῶν ὁ τόπος τοῦ μαρτυρίου Του.

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Σκυθίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν κατέληξεν εἰς τὰς Πάτρας, πόλιν ὀνομαστὴν διὰ τοὺς εἰδωλολατρικοὺς αὐτῆς Ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα, ἵνα ἀπὸ τοιοῦτου Κέντρου ἡ διδασκαλία αὐτοῦ φωτίζη καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Ἑλλάδος μέρη.

Κηρυττῶν ὅμως ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας τὸν θεῖον λόγον ἀλλὰ καὶ ἐν ταυτῷ θαυματουργῶν διὰ τῆς θεραπείας τῶν εἰς αὐτὸν προστρεχόντων ἀσθενῶν καὶ καθ' ἐκίστην εἰς τὴν νέαν θρησκείαν νέους ὁπαδοὺς καὶ θιασώτας κροσελκῶων, ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς κυριάρχου εἰδωλολατρικῆς Ρώμης ἀνθυπάτου Αἰγεάτου, ἰδίως διὰ τὸν προσηλυτισμὸν κατὰ τὴν εἰς τὴν Ρώμην ἀπουσίαν τοῦ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαξιμίλλας καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Στρατοκλέους, ἀνδρὸς σοφοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀπόστολος καὶ ἐχειροτόνησε ἐπίσκοπον Πατρῶν.

Τοιουτοτρόπως ὁ Αἰγεάτης ἐν στιγμῇ μίσους εἰδωλολατρί-
χο κατέγνωσε τῷ Πρωτοκλήτῳ τὸν σταυρικὸν θάνατον.

Καὶ ἐνῶ ἱστορικῶς εἶναι ἐξηκριβωμένος ὁ τόπος τῆς Σταυ-
ρώσεως ἔχει ἀκριβῶς ἔνθα ὑπάρχει ὁ πάνσεπτος Αὐτοῦ Ναός,
δὲν εἶναι ὅμως ἐξηκριβωμένος καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν ὁ ἅγιος τοῦ
Χριστοῦ Ἀποστόλος ὑπέστη τὸ φορικτὸν μαρτύριον. Πάντως ὁ
χρόνος οὗτος συμπίπτει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Αὐτοκρατο-
ρίας τοῦ Κλαυδίου, ἦτοι κατὰ τὸ ἔτος 37 μ. Χ. καὶ δὴ τὴν 30ην
Νοεμβρίου, καθ' ἃ στοιχεῖα ἐκ διαφόρων πηγῶν συνέλεξαν καὶ
ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ κοινοῦ καθορίσασαι
τὴν ἡμέραν ταύτην εἰς ἑορτασμὸν τῆς Μνήμης Του.

Μετὰ τὴν τοιαύτην σταύρωσιν ὁ Στρατοκλῆς, ὁ ὑπὸ τοῦ
Ἀγίου Ἀνδρέου προσήλυτος ἐν τῇ νέᾳ θρησκείᾳ καὶ πρῶτος αὐ-
τῆς ἐν Πάτραις, ὡς ἐξετέθη, Ἐπίσκοπος, ἀποσπᾶσας τοῦ Σταυροῦ
τὸ τίμιον τοῦ Ἀποστόλου Σῶμα καὶ μύρω ἀλείψας ἐνεταφιάσεν
αὐτὸ ἐν Μνημείῳ λιθίνῳ ἐν αὐτῷ τῷ γῶφῳ τῆς καθηλώσεως. Τὸ
Μνημεῖον τοῦτο, περιεχόμενον ἐντὸς ἤδη τοῦ Ναοῦ Του καὶ ἀπὸ
τοῦ ἔτους 1874 περιβαλλόμενον ἐκ Πεντελησίῳ μαρμάρου ὑπὸ
μαρμαρίνῃ τετράστηλον στοάν, ἀποτελεῖ σέμνωμα καὶ καύχη-
μα τῆς πόλεως καὶ εὐλαβὲς παντὸς πιστοῦ προσκόνημα.

Ἐν τῷ μνημείῳ ἐκεῖνῳ παρέμεινε τὸ ἅγιον Σκῆνωμα εἰς
κοινὸν καὶ πάνσεπτον προσκύνημα τῶν ἐκχριστιανισθέντων Πα-
τρῶν μέχρι τοῦ ἔτους 353 μ. Χ.

Ἀνῆλθε τότε εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ὁ Κωνστάντιος,
υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ὁ Κωνστάντιος, ἐκκληρῶν ἐντολὴν τοῦ Πατρὸς του, ἀπε-
φάσισε νὰ συγκεντρώσῃ ἐν τῇ Βασιλευσίῃ τὰ περισπαρμένα
ἀνά τὰς διαφόρους ἑπαρχίας τοῦ τότε εὐρυτάτου Κράτους τοῦ
λείψανα τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπέστειλε καὶ εἰς τὰς Πάτρας
τὸν Ἀρτέμιον, σατορίπην τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ πύσης Αἰγύ-
πτου, πρὸς παραλαβὴν τοῦ σεπτοῦ Σκηνώματος τοῦ Ἀγίου Ἀν-
δρέου.

Οἱ Πατρεῖς, ἀμετάπειστοι κατ' ἀρχάς, ἐνέδωκαν κατόπιν μα-
κρῶν διαπραγματεύσεων καὶ ρητῆς ὑποσχέσεως τοῦ Αὐτοκράτο-
ρος ὅτι οὗτος θὰ διωχέτετε πόσιμον ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν
ὕπωρειῶν τοῦ Παναχαϊκοῦ, ἦτις ὑπόσχεσις καὶ πράγματι ἐξεπλη-
ρώθη. Καὶ τοιουτοτρόπως τὴν 26ην Μαΐου τοῦ ἔτους 353 τὸ
Ἅγιον Λείψanon, διακομισθὲν εἰς τὴν Βασιλίδαν τῶν πόλεων, κα-
τετέθη ἐν μέσῳ μεγάλης πομπῆς καὶ ἐκπάλου θρησκευτικῆς
παρατάξεως ἐν τῷ ἐκείσῃ Ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Εἰς τὸ
περικαλλὲς ἐκεῖνο τῆς Ὁρθοδοξίας Τέμενος, τὸ σεπτὸν Σκῆνω-
μα παρέμεινε μέχρι τοῦ ἔτους 1204, ἦτοι ἐπὶ ἐννεακόσια περὶ-

που ἔτη, ὁπότε οἱ ἐξ Ἰταλίας ὀρμηθέντες Σταυροφόροι διὰ τὴν δῆθεν ἀπελευθερώσιν τῶν Ἁγίων τόπων ἀπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ ζυγοῦ, ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐσύλησαν ὄλους τοὺς ἐν αὐτῇ θησαυροὺς ἰδίως δὲ τοὺς θησαυροὺς τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου Ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

Μεταξὺ τῆς πλουσιωτάτης λείας τῶν οἱ Σταυροφόροι περιέλαβον καὶ τὰ ἐκείσε εὐλαβῶς φυλασσόμενα ἅγια λείψανα, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Πρωτοκλήτου, τοῦ ὁποίου τὸ Σκῆνωμα παραλαβῶν, κατ' ἐπίσημον ἱστορικὴν μαρτυρίαν, ὁ Καρδινάλιος τοῦ Ἁγίου Μαρκέλλου Πέτρος ὁ ἀπὸ Καπύης κατὰ τὸ ἔτος 1204, ἐπεμψεν αὐτὸ εἰς τὴν Ἀμάλφην τὴν μικρὰν ἐκείνην πόλιν τῆς νοτίου Ἰταλίας μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως χάριν ἀσφαλείας καὶ διὰ τὸν φόβον ἐνδεχομένης ἀρπαγῆς κατακρυβθῆ εἰς βαθὺ καὶ ἀγνωστον μέρος τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τιμωμένου ἐκεῖσε Ναοῦ. Ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ τούτου σημείου ἐχάθησαν τὰ ἴχνη τοῦ ἱεροῦ Λειψάνου καὶ οὐδεὶς γνωρίζει τὴν περαιτέρω τύχην Αὐτοῦ.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῆ ὅτι τὸ σεπτὸν Λείψανον παρελήφθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετηνέχθη εἰς τὴν Ἀμάλφην ἄνευ τῆς τιμίας αὐτοῦ Κάρας. Διότι ἡ Κάρα τοῦ Πρωτοκλήτου ἀπὸ τοῦ ἔτους 870 μ. Χ., εἶχεν ἤδη ἀποσταλῆ εἰς τὰς Πάτρας ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο, τῇ ἐπιμόνω παρακλήσει καὶ κατόπιν πλουσιωτάτων δώρων τῆς φιλῆς αὐτοῦ Δανιηλίδος, τῆς πλουσιωτάτης τῶν Πατρῶν Δεσποίνης, καὶ ἔκτοτε ἐφυλάσσετο ἐν τῷ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ τιμωμένῳ παραθαλασσίῳ Ναῷ μέχρι τοῦ ἔτους 1460.

Καταληφθείσης ὅμως κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ τελευταῖος τῶν Πατρῶν Ἄρχων, Θωμᾶς ὁ Παλαιολόγος, ἠναγκάσθη τὴν 16ην Νοεμβρίου 1460 νὰ ἀπέλθῃ οἰκογενειακῶς ἐκ Πατρῶν εἰς Ρώμην διὰ νὰ ζητήσῃ στέγη καὶ ἄσυλον παρὰ τῷ Πάπα συναποκομίσας καὶ τὴν Ἁγίαν Κάραν.

Κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐκείνην ἐποχὴν, τὴν πλήρη θρησκευτικοῦ οἴστρου, πᾶν μὲν ἅγιον λείψανον ἦτον ἐν τῇ Δύσει περιζήτητον πολλῶ δὲ μᾶλλον πᾶν ὅ,τι συνεδέετο μὲ τὴν πρώτην ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οὕτω κατὰ τὴν ὡς ἄνω ἡμέραν ὁ Θωμᾶς Παλαιολόγος συναποφέρειν καὶ τὴν Κάραν τοῦ Ἀποστόλου ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγκῶνα, πόλιν τῆς νοτίου Ἰταλίας ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς, ἐπιβάς πλοίου Κερκυραϊκοῦ μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἀποτελουμένης ἐκ τῆς συζύγου του Αἰκατερίνης τὸ γένος Ζαχαρίου Ἀσάνη αὐθέντου τῆς Χαλανδρίτης καὶ τῶν τέκνων του Ἑλένης, Σοφίας, Ἐμμανουήλ, καὶ Ἀνδρέου.

Κατὰ τὴν ἀψευδῆ τοῦ ἱστορικοῦ Φραντζῆ μαρτυρίαν ὡς καὶ κατὰ τὴν σχετικὴν πραγματείαν τοῦ ἀειμνήστου Σπυρ. Λάμπρου, παρὰ τῶν ὁποίων κυρίως παραλαμβάνω τὰς πληροφορίας ταύτας, ὁ πλοῦς ὑπῆρξε μακρὸς ἔνεκεν τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων, κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος, τρικυμιῶν ἀνὰ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Ὅπως δὴποτε ὁ Θωμᾶς ἔφθασεν ἀβλαβῆς εἰς τὸν Ἀγκῶνα καὶ τὴν διὰ σωσιν αὐτοῦ ἀπέδιδον οἱ εὐλαβεῖς εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀποστόλου.

Ἐπὶ τοῦ Παπικοῦ θρόνου ἐκάθητο ἤδη ἀπὸ τῆς 19ης Ἀπριλίου 1458 ὁ ἔξ ἐπιφανοῦς Οἶκος τῆς πόλεως Σιέννας, Αἰνεῖας Σύμβιος Βαρθολομαῖος Πικολόμινι φέρων τὸ ὄνομα Πίος Β, ἀνὴρ διαπρεπῆς καὶ λόγιος. Πληροφορηθεὶς οὗτος τὴν εἰς Ἀγκῶνα ἀφίξιν τοῦ Θωμᾶ Παλαιολογοῦ ἀπέστειλε ἐκεῖσε τὸν Καρδινάλιον τῆς Ἁγίας Σωσάνης Ἀλέξανδρον Ὀλίβαν ὅπως παραλάβῃ τὴν Κάραν μετὰ τὴν ἐξακριβωσιν τῆς γνησιότητος αὐτῆς. Μετὰ τὴν τοιαύτην δὲ παραλαβὴν ἤχθη ἡ Κάρα εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Ναρβίαν, ἀπέχουσαν τοῦ μὲν Ἀγκῶνος περὶ τὰ 250 τῆς δὲ Ρώμης περὶ τὰ 100 χιλιόμετρα καὶ ἀπετέθη ἐν τῷ Εὐκτηρίῳ τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς. Ἐν τῷ Εὐκτηρίῳ ἐκεῖνω Οἴκῳ περιστοιχισμένη ὑπὸ πλείστον λαμπάδων παρέμεινεν ἐπὶ ἓν καὶ ἡμισυ περιόπου ἔτος. Αἰτία τῆς τοιαύτης μακρᾶς ἀναβολῆς τῆς εἰς τὴν Ρώμην ἀνακομιδῆς ὑπῆρξεν ἡ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἔλλειψις πάσης ἀσφαλείας τῶν περὶ τὴν Ρώμην χωρῶν καὶ μόλις μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν σχετικῆς ἀσφαλείας ἐγένετο σκέψις περὶ τῆς ἐκ Ναρβίας ἀνακομιδῆς εἰς Ρώμην τῆς Ἁγίας Κάρας, ἣτις ἀπεφασίσθη καὶ ἐγένετο κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1462. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεστάλη εἰς Ναρβίαν ὑπὸ τοῦ Πάπα ἐπιτροπὴ ἐκ τριῶν Καρδινάλιων. Οὕτω τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων, ἥτοι τὴν 12ην Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡ Ἱερά Θεωρία φέρουσα τὸ πολύτιμον Λείψαλον ἔφθασε πρὸ τῆς Ρώμης, εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιόμετρον ἀπὸ τοῦ Ἀστεως, ὅπου καὶ ἔστι παρὰ τὴν Μουλβίαν λεγομένην γέφυραν, ἣτις ἦτο ὀνομαστῆ διότι παρ' αὐτῇ τῇ 20ῇ Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 312 εἶδε συγκροτηθῆ ἡ μεγάλη μάχη Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου, κατ' ἣν οὗτος κυριολεκτικῶς, συνετρίβη.

Εἰδοποιηθεὶς ὁ Πάπας περὶ τῆς ἐν Μουλβίᾳ ἀφίξεως τῆς ἱερᾶς Θεωρίας ὠργάνωσε μεγαλοπρεπεστάτην δεξίωσιν τῆς Ἁγίας Κάρας. Τῆς πομπῆς ἠγήετο ἑφιππος αὐτὸς οὗτος ὁ Πάπας ἀκολοθούμενος ὑπὸ δέκα ἐπτὰ Καρδινάλιων καὶ σήματα τοῦ κλήρου, τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν προεχόντων τῆς πόλεως, ἐνῶ ἄπειρον πλῆθος λαοῦ παρηκολούθει πεζῇ. Ὁ Πάπας καὶ οἱ Καρδινάλιοι ἔφερον ἀνὰ χεῖρας Βαΐα ἐκ τῶν δια-

νεμηθέντων κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς προτεραίας, ἡμέρα; Κυριακῆς τῶν Βαίων. Ὡς δὲ ἐφθάσαν εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον διέταξεν ὁ Πάπας τοὺς Καρδινάλιους καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς νὰ ἀφιππεύωσι καὶ νὰ περιβληθῶσι τὰς ἐπισήμους αὐτῶν ἱερατικὰς στολάς. Σιγῆς δὲ γενομένης προσήχθησαν αἱ κλείδες τῆς λειψανοθήκης καὶ βεβαιωθέντος τοῦ ἀλυμάντου τῶν σφραγίδων, ὁ Πάπας γονυπετήσας μὲ ὄχραν τὴν ὄψιν καὶ ὑγροὺς ὀφθαλμοὺς ἐξεφώνησε θαυμασίον λόγον μὲ τὴν ἐξῆς ἐπίλογον προσευχὴν :

« Παντοδύναμε, αἰώνιε, Θεέ, ὁ ἰδύνον μὲν τὴν ἐπουράνιον καὶ ἐπίγειον Ἀρχὴν ἅμα δὲ ἡμᾶς ἀξιώσας σήμερον τῆς παρηγόρου προσελεύσεως τῆς πολυτίμου Κάρου τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, δὸς ἡμῖν δεόμεθ' ἄ σου ὅπως τῇ ἀρωγῇ αὐτοῦ καὶ μεσιτείᾳ συντριβῇ ἡ ὄφρυς τοῦ ἀπίστου τῶν Τούρκων γένους καὶ ἀφαιρεθῇ τὸ ἄχθος ἀπάντων τῶν ἀπίστων ἵνα ὁ Χριστιανικὸς λαὸς ὑπηρετήσῃ σοι μετ' ἀσφαλοῦς ἐλευθερίας διὰ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ».

Ταῦτοχορῶς ὁ Πάπας βιώσας διὰ τῶν χειρῶν τὴν λειψανοθήκην, τὴν ἐγκλείουσαν τὴν Κάρου, περιήλθεν τὴν ἐξέδραν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν καὶ ἐπέδειξεν αὐτὴν εἰς τὰ γονυκλινῆ πλήθη καὶ τότε ὀλόκληρος ἡ περὶ τὴν Μουλίβιαν γέφυρα κοιλίᾳ ἀντήχησεν ἐκ τῶν μυριοτόμων φωνῶν τοῦ δεομένου πλήθους καὶ τῶν ψαλέντων ἐκκλησιαστικῶν ἀσμάτων.

Περατωθείσης οὕτω τῆς τελετῆς παρὰ τὴν Μουλίβιαν γέφυραν, ἡ πομπὴ ἐτράπη πρὸς τὴν Ρώμην. Τὴν Κάρου τοῦ Ἀποστόλου ἐκρατεῖ αὐτὸς οὗτος ὁ Πάπας περιστοιχιζόμενος ὑπὸ πλήθους λαμπάδων καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν Καρδινάλιων, τῶν Ἐπισκόπων καὶ τοῦ ἱερατείου κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν. Κατ' αὐτὴν τὴν τάξιν ἡ πομπὴ ἐφθάσε πρὸς τὴν πόλιν τῆς πόλεως. Ἐκεῖθεν αὐτὴ ἐξεμίχθη ἀφαντάστως μεγαλόπρεπτης. Οἱ Καρδινάλιοι καὶ οἱ Ἐπίσκοποι λευκὰς φέροντες μίτρας καὶ λευκὰ περιβεβλημένοι ἄμφω κρατοῦντες δὲ Βάβια καὶ ἔχοντες λαμπάδας πρὸς τὴν γῆν ἐστραμμένας ἔβαινον διὰ τῶν ὀλισθηρῶν λιθοστρώτων δεόμενοι καὶ ἐπικαλούμενοι τὴν ἐξ Ὑψους εὐλογίαν ἐπὶ τὸν περιεστώμενον πολυπληθῆ λαόν.

Τούτων δι' εἴπετο ἀτελεύτητος σειρά τῶν πολυεδῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τῶν ξένων Βασιλέων καὶ ἄλλων Ἡγεμόνων. Ἰδιαιτέραν δὲ αἴγλην παρῆχε τὸ πλῆθος τῶν ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ κρατουμένων λαμπάδων ἀνερχομένων εἰς τριάκοντα καὶ πλέον χιλιάδας κατὰ τὰς ἀσφαλεῖς ἱστορικὰς μαρτυρίας.

Ἀπασαὶ αἱ ὁδοί, διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο ἡ ἱερὰ Πομπή, βροίθοσαν ἀπειροῦ πλήθους θεατῶν, ἦσαν ἐστρωμέναι δι' ἀνθέων, βομοὶ δὲ πρὸ χειρῶν ἔκαιον ἀρωματικὰ θυμιάματα, ἐνῶ αἱ ἐ-

κατέρωθεν οικίαι ἐκοσμοῦντο δι' ὕψασμάτων καὶ ζωγραφιστῶν ταπήτων ἀνακρεμαμένων.

Ἐκαστὸς παρόδιος εἶχε φιλοτιμηθῆ νὰ ἐκθέσῃ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου, ὅτι πολυτιμότερον εἶχεν ἐν τῷ οἴκῳ του, πανταχοῦ δὲ διεκρίνοντο ζωγραφίαι καὶ ἀγάλματα τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Μάλιστα πολλαχοῦ ἐνεφανίζοντο ζωσασα γοφικαὶ παραστάσεις, παῖδες παριστάνοντες ἀγγέλους, ἄλλοι ἄδοντες γλυκυτάτους ἕμνους καὶ ἄλλοι παίζοντες διάφορα μουσικὰ ὄργανα. Οὕτω δι' ὁδῶν διακόσμων καὶ ἐν μέσῳ πλήθους ἀμέτρου ἀστῶν, ἐνῶ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν ἔστενον ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἀπ' αὐτῶν θεωμένων δεσποινῶν καὶ παρθένων περιβεβλημένων στολὰς ἐορτασίμων, μεγαλοπρεπῶς ἢ ἱερὰ Θεωρία διαβάσα κατέληξεν εἰς τὴν ἀπεραντον πλατείαν τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἣτις ἦτο κατάμετος ἰδίως ὑπὸ τῶν ξένων, τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσρεπόντων.

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἀφήγησιν «μία βοή παμμυγῆς δίκην κοχλάσματος ὑδάτων» ἠκούσθη τότε ἐν τῇ πλατείᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τῇ θέρᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ Πάπα προσαγομένης Ἁγίας Κάρας. Καὶ ἐν μέσῳ τῆς καθολικῆς ἐκείνης συγκινήσεως ὁ Πάπας ἐξεληθὼν ἐκ τοῦ φορείου τοῦ δ.ο.ίου ἐπέβαινε, ἀνέβη τὴν μαρμαρίνην ἐξωτερικὴν κλίμακα τοῦ μεγαλοπρεποῦς Ναοῦ καὶ ἐπιδεικνύων τὴν Κάραν, ἠϋλόγησε τὰ ἀμέτρητα ἐκεῖνα πλήθη. Τέλος ὁ Πάπας προσβλέψας ἐνδακρῶς τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τὸ ἔστημένον πρὸ τῶν προστώων τοῦ Ναοῦ, εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν.

Ὁ Ναὸς ἦτο πλήρης λαοῦ, ἀπήστραπτε δ' ἐκ τοῦ πλήθους τῶν λαμπάδων, τῶν λυχνούχων καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ πυκνοῦ ἐκκλησιασματοῦ κρατουμένων κηρίων. Καὶ περιηχομένου τοῦ ἱεροῦ χώρου ὑπὸ τῶν ψαλμοδῶν τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἁρμονίας τῶν ὀργάνων, προχωρήσας ὁ Πάπας ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Παπικῆς Φρουρᾶς, μετὰ δυσκολίας διανοίγεισης διόδου μέχρι τοῦ μεγάλου Βωμοῦ, κατέθηκε ἐκεῖ τὴν Κάραν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Τότε λαβὼν τὸν λόγον ὁ Καρδινάλιος Βησσαρίων, ὁ ἐκ Τραπεζοῦντος περινούστατος καὶ σοφὸς Ἕλλην τὴν καταγωγὴν Ἰεράρχης, ἐξεφώνησε συγκινητικώτατον λόγον ἐν τῷ ὀποίῳ ἐμνήσθη καὶ τῆς πόλειος τῶν Πατρῶν. Καὶ ἀντιφωνήσαντος ἐν βαθύτατῃ συγκινήσει τοῦ Πάπα, ἔληξαν αἱ τελεταὶ τῆς ἀνακομιδῆς, αἵτινες ὑπῆρξαν ἐκ τῶν λαμπροτάτων αἵ εἶδε ποτὲ ἢ μεσαιωνικῆ Ρώμης.

Ἐκτοτε ἡ Ἁγία Κάρα φυλάσσεται ἐπιμελῶς ἐν ἰδίῳ ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου Εἰκτηρίῳ Οἴκῳ (Capella) καὶ γὰρ δ' ἠτύχησα νὰ προσκυνήσω Αὐτὴν κατὰ τινα τῶν ἀγὰ τὴν Ἐσπερίαν διαδρομῶν μου. Τέλος ἢ ἐκ Πατρῶν εἰς Ρώμην ἀνακομιδῆ Αὐτῆς, ἐπὶ αἰῶνας ἐπανηγυρίζετο ἐπισήμως ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐκάστην τριτην Κυριακὴν τοῦ Ἰουνίου.

Ἐν τούτοις ἡ σεπτὴ Κάρα τοῦ Πρωτοκλήτου ἐχορηγήμεν-
 σεν εἰς τὸν δωρητὴν αὐτῆς Θωμᾶν Παλαιολόγον, τὸν ἐκπτωτὸν
 Ἄρχοντα τῶν Πατρῶν, πέννητα καὶ τῶν πάντων στερούμενον,
 ὡς τίμιον ἀντάλλαγμα πλουσίων χορηγιῶν καὶ τιμῶν ἡγεμονικῶν
 ἐκ μερῶς τοῦ Πάπα.

Πράγματι ὁ Πάπας ὄχι μόνον ἐγκατέστησε τὸν Θωμᾶν με-
 τὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς μεγαλοπρεπῆς ἐν Ρώμῃ Μέγαρον, ἀλλὰ
 καὶ ἐνιαύσιον χορηγίαν ἐκ πεντακοσίων σκουδῶν παρέσχεν εἰς
 αὐτόν, ἐπὶ πλεόν δὲ καὶ ἡ Ἑνετικὴ Κιβέρονσις καθ' ὑπόδειξιν
 τοῦ Πάπα, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ἰσοβίως ἑτησίαν ἐπίσης χο-
 ρηγίαν ἐκ πεντακοσίων δουκάτων. Καὶ ἀκόμη διὰ τὴν τιμὴν
 τὸν Παλαιολόγον ὡς Ἡγεμόνα, ἀναγνωρίζομενον ὑπ' αὐτοῦ,
 τὴν 15ην Μαρτίου 1461 ὁ Πάπας ἀπένευεν εἰς αὐτὸν πανηγυ-
 ρικῶς τὸ παράσημον τοῦ χρυσοῦ Ρόδου (rosa aurea) Ρόδον
 πρῶτῳ μὲν χρυσοῦν κεκοσμημένον δι' ἀδαμάντων.

Τὸ παράσημον τοῦτο, καθιερωθὲν ἐν ἔτει 1400, ἀπενέμετο
 μόνον εἰς Ἡγεμόνας, ἐφέρετο δὲ ὑπὸ τοῦ Πάπα ἐν τῇ δεξιᾷ
 χερὶ καθ' ἕκαστον ἔτος τὴν τετάρτην Κυριακὴν τῆς μεγάλης
 Τεσσαρακοστῆς, ἣτις λέγεται ἐν τῇ Ἀντικῇ Ἐκκλησίᾳ Κυριακὴ
 τῶν Ρόδων.

Ἐπὶ πλεόν καὶ τὴν νεώτεραν τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Θω-
 μᾶ Παλαιολόγου, τὴν Σοφίαν, γέννημα καὶ θρόμμα τῶν Πατρῶν,
 ὁ Πάπας συνέδεσε διὰ γάμου μετὰ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Ρωσσίας
 Ἰβάν Βασιλίεβιτς, βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1462 μέχρι τοῦ
 ἔτους 1505.

Ἡ Σοφία Παλαιολόγου, ἐπιδείξασα ἐξαιρετικὰ ἡγεμονικὰ
 προσόντα ἤσκησε τεραστίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ συζύγου της. Αὐτὴ
 ἤνοιξε τὰς θύρας τῆς Μόσχας, τῆς τότε πρωτεύουσος τῆς Ρωσ-
 σίας, εἰς πλῆθος Ἑλλήνων φυγάδων τοῦ Βυζαντίου μετὰ τὴν
 πτώσιν αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι παρέσχον εἰς τὴν Ρωσσίαν ἐπιφανεῖς
 πολιτικούς ἀνδρας διπλωμάτας, φιλοσόφους, καλλιτέχνας, θεολό-
 γους. Αὐτοὶ ἀνεδημιούργησαν τὴν Ρωσσίαν καὶ αὐτοὶ συνετέλε-
 σαν εἰς τὴν ἀπαρχὴν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς λοιπῆς
 Εὐρώπης. Ἡ ἱστορία ἀνεκίρηνε τὸν Ἰβάν Μέγαν. Ἄλλ' εἰς τὴν
 σύζυγον αὐτοῦ Σοφίαν, εἰς τὸ τέκνον τῶν Πατρῶν, τὰ ἱστορικὰ
 πεπρωμένα ἐπεφύλασσαν τὸν κυριώτερον μοχλὸν τῆς ἀναγεννή-
 σεως τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς εἰσόδου αὐτῆς εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν
 οἰκογένειαν.

Ἐκτοτε λοιπὸν καθ' ὅλους τοὺς διαρρευσάντας αἰῶνας οὐδὲν παρέμεινεν ἐν Πάτραις ἐκ τοῦ πανσέπτου Σκηνώματος μέχρι τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τοῦ 1848, ὁπότε ὁ τότε Αὐλάρχης τοῦ Τσάρου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Ἀνδρέας Μουράβιεφ, ἐλθὼν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Μνήμην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου Ἐορτῆς ὅπως προσκυνήσῃ τὸν τάφον Αὐτοῦ, ἐδώριστο εἰς τὸν Ναὸν κλίσμα τοῦ μεγάλου δακτύλου τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ Ἁγίου, εὐλαβῶς ἕως τότε φυλασσόμενον εἰς τὴν ἐν Ἁθῶν ἱερὰν Μονὴν τῶν Ἰβήρων, δῶρον ἐπίσης πρὸς τὴν Μονὴν Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος.

Μάλιστα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς δωρεᾶς ταύτης καθιερώθη ἀμέσως τότε, ἦτοι τῇ 30ῃ Νοεμβρίου 1848, ἡ λιτανεὶα τοῦ τιμίου τούτου Λειψάνου τῆς ὁποίας μετέσχε καὶ αὐτὸς ὁ Μουράβιεφ. Καὶ ἡ ἑτησία αὕτη λιτανεὶα ἐν πανδήμῳ συναγεμῶν καὶ μονοεκκλησία, ἀρχούντων κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν ὄλων τῶν ἄλλων Ναῶν τῆς πόλεως ἐτελεῖτο συνεχῶς ἐπὶ 26 συναπτὰ ἔτη ἦτοι μέχρι τοῦ ἔτους 1874, ὁπότε ὅμως συνεπεῖα ἔκτροπον κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτῆς κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Κυρίλλου τοῦ Χαιρωνείδου. Παρηλθὼν ἔκτοτε ὡς ἔτη μέχρι τοῦ 1930 ὁπότε καὶ ἐπανασυστάσα ἡ λιτανεὶα αὕτη διεξίγεται κατ' ἔτος μετὰ πάσης ἐπιτυχίας, ἀληθὲς ὑπόδειγμα τίσεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐπρεπείας.

Ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς Πραγματείας μου ταύτης ἐξέθεσα, ἡ Ἀγαθὰ καὶ διὴ ἡ πόλις τῶν Πατρῶν, τέρμα τῆς ἀποστολικῆς πορείας τοῦ Πρωτοκλήτου, καθηγιάσθη διὰ τοῦ τιμίου Αὐτοῦ αἵματος. Διὰ τοιούτων δ' ἡ πόλις αὕτη ἀρρήκτων δεσμῶν συνδεομένη καὶ πρὸς τὴν Εὐαγγελικὴν τοῦ ἐνδόξου Ἀποστόλου διδασκαλίαν καὶ πρὸς τὸν μαρτυρικὸν Αὐτοῦ θάνατον δὲν ἔπαυσε ἀπὸ τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων παντοιοτρόπως νὰ τιμᾷ καὶ νὰ γειοῖται τὴν Μνήμην Αὐτοῦ, ἀποκληθεῖσα καὶ «πόλις τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου».

Καὶ κατὰ μὲν τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἢ πρὸς τὸν Ἀποστολὸν Ἀνδρέαν καθιέρωσις τῆς πόλεως ταύτης καὶ ὁ εἰς τὴν Μνήμην αὐτοῦ οἰκοδομηθεῖς Ναὸς συνεδέθησαν πρὸς σημαντικὰ γεγονότα τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου, ἅτινα οὐχὶ ἅπασι

προήγαγον τὴν θέσιν τῆς ἡμετέρας πόλεως, κατὰ δὲ τοὺς χρό-
νους τῆς Φραγκικῆς καὶ Τουρκικῆς κατακτήσεως αἱ καταγίδες
τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν δὲν ἴσχυσαν νὰ σβέσωσι τὴν εἰς τὴν
Μνήμην καὶ τὸν σεβασμὸν τοῦ Ἀποστόλου ἀκοίμητον κανδήλαν
τῆς Χριστιανικῆς συνειδήσεως τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν.

Δὲν εἶχον ἀρθῆ ἀκόμη τὰ ἐρείπια τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ
1821 καὶ ἡ ἡμετέρα πόλις, ὁπότεν ἀκόμη ἦτο μικρὰ πόλιξ, ἡ
τὰ οἰκοδομήματα αὐτῆς ταπεινὰ καὶ γλισχροὶ οἱ οἰκονομικοὶ
αὐτῆς πόροι, ἀνίγειρεν ἐκ τοῦ ὑστερήματός της τὸν ἤδη Ναὸν
τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, οὐχὶ ὡς ἐνοριακὸν ἀλλ' ὡς Μητρο-
πολιτικόν, ὡς σέμνωμα αὐτῆς, μαρτύριον δὲ τοῦ πρὸς τὴν Πρω-
τόκλητον πατροπαράδοτῳ βαθυτάτῳ σεβασμῷ τῶν κατοίκων
αὐτῆς. Διὰ τῆς ἀνεγέρσεως ἐν τούτοις τοῦ Ναοῦ ἐκείνου δὲν ἐ-
πληροῦτο ὁ διακαὴς καὶ ἐθνικοθηρησκευτικὸς τῆς πόλεως πό-
θος οὐχὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν Ναοῦ ἐνοριακοῦ ἢ Μητροπολιτι-
κοῦ ἀλλὰ ἐνδὲς Ναοῦ τῆς Πανελληνίου Χριστιανωσύνης συμβο-
λίζοντος τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ὅτι αἱ πλείσται τῶν χωρῶν ἐν
αἷς ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀπου-
λώσεως ὑπὲρ κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξ ἧν καλλίροισι πη-
γαί πνευματικῆς σωτηρίας ἐπότισαν πλουσίως τὰς περὶ τὴν χώρας.

Μὲ τοιοῦτον εὐλαβέστατον πόθον ἦλθον καὶ παρῆλθον γε-
νεαὶ γενεῶν, ἐκάστη τῶν ὁποίων παρέδιδεν εἰς τὴν ἐπομένην,
ὡς οἶονεὶ κληροδόχον καὶ θεματοφύλακα τὰς πρὸς πληρώσιν τοι-
οῦτου διακαοῦς πόθου δωρεὰς αὐτῆς καὶ τὰ ἀφερόματα.

Ἄλλ' αἱ δωρεαὶ αὗται καὶ τὰ ἀφερόματα, ἀποτελούμενα
κυρίως ἐκ δικαιομάτων μακροχρονίου κατοχῆς γαιῶν περὶ τὸν
Ναὸν, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἡμφεσβητήθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ
Ἑλληνικοῦ Δημοσίου. Παρέστη λοιπὸν ἀνάγκη πρὸς διάσωσιν
αὐτῶν νὰ διεξαχθῶσι μακροὶ δικαστικοὶ ἀγῶνες καὶ τέλος συμ-
βιβαστικῶς ἀνεγνωρίσθη τῷ Ναῷ ἡ κυριότης ἐπὶ ἐκτάσεως ἐδά-
φους ἐβδομήκοντα ἕξ στρεμμίτων κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευ-
ρὰν τῆς πόλεως, ἣτις ἐκτασις διαιρεθεῖσα εἰς οἰκόπεδα καὶ ἐκ-
ποιηθεῖσα κατὰ τὸ πλεῖστον συμφώνως τῷ νόμῳ ΞΨ τῆς 18ης
Δεκεμβρίου 1878, ἀτετέλεσε τὸν πυρῆνα τῆς δαπάνης πρὸς ἀ-
νέγερσιν Ναοῦ μεγαλοπροποῦς.

Ἄλλὰ τὴν κυριωτέραν πρὸς τοῦτο ὠθήσιν ἔδωσεν ὁ νόμος
ΒΨΘ τοῦ ἔτους 1900 εἰσηγήσει καὶ πρωτοβουλίᾳ τοῦ τότε Δη-
μάρχου Πατρέων, τοῦ ἀλησιμονήτου ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΟΣΤΗ.

Διὰ τοῦ νόμου ἐκείνου ἀνετέθη εἰς Ἐπιτροπὴν ἀποτελεσθει-
σαν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν ὡς Προέδρου, τοῦ Νομάρ-
χου Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος, τοῦ Προέδρου τῶν ἐν Πάτραις Ἐφε-
τών, τοῦ Δημάρχου Πατρέων, τοῦ Προέδρου τοῦ Δημοτικοῦ
Συμβουλίου καὶ τριῶν δημοτῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ Δημοτι-

κοῦ Συμβουλίου «ἡ ἐπιμέλεια τῆς καταρτίσεως τοῦ ἀπαιτουμένου διαγράμματος τοῦ κατασκευασθησομένου Ναοῦ μετὰ προ-
πολογισμοῦ δαπάνης καὶ συγγραφῆς ὑποχρῶσεων καὶ ἥτις ἤθε-
λεν ἐκθέσει τὸ ἔργον εἰς μειοδοτικὴν δημοπρασίαν καὶ ἤθελεν
ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐν γένει διαχειρίσεως μέχρι τῆς ἀποπερα-
τώσεως αὐτοῦ. Τὴν ἀποπεράτωσιν δὲ τοῦ Ναοῦ μετὰ τοῦ ἐσω-
τερικοῦ διακόσμου αὐτοῦ ἐξησφάλισε τότε ἐπι μᾶλλον ὁ νόμος
ΓΧΛΑ τῆς 16ης Μαρτίου 1910 ἐπιβαλὼν ἐλαφρὰν φορολογίαν
ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ λιμένος Πατρῶν ἐξαγομένου σταφιδοκάρπου ὑπὲρ
τῆς περαιώσεως καὶ διακοσμήσεως τοῦ Ναοῦ καὶ ἐπιτρέπων τὴν
συνολόγησιν δανείου πεντακοσίων χιλιάδων, χρυσῶν τότε
δραχμῶν, ἐξυηρητοῦμένου διὰ τοῦ ποσοῦ τῆς ἄνω φορολογίας.

Ἡ ὡς ἄνω ἐπιτροπὴ ἀναλαβοῦσα τὰ ἐαυτῆς καθήκοντα
τὴν 17ην Ἰανουαρίου 1902, ἔθεσεν ὑπὸ τὴν ἄμεινον αὐτῆς ἐπί-
βλεψιν τὴν περιουσίαν τοῦ Ναοῦ συνισταμένην τότε εἰς δραχμὰς
χρυσᾶς 400.000, κατατεθειμένην εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν
καὶ ἀποτελεσθεῖσαν 1) ἐκ τοῦ τιμήματος τῶν ὡς ἄνω ἐκποηθέν-
των οἰκοπέδων τοῦ Ναοῦ 2) ἐκ τινων εἰσφορῶν καὶ δωρεῶν εὐ-
σεβῶν χριστιανῶν καὶ 3) ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς διαχειρίσε-
ως τοῦ παλαιοῦ Ναοῦ, ἐκτὸς τῆς ἀξίας τῶν ὑπολειφθέντων ἀνεκ-
ποιήτων ἔως τότε οἰκοπέδων αὐτοῦ καὶ τῶν ἀλήκτων ἔως τότε ἢ
καθισταμένων δόσεων αὐτῶν.

Ταῦτοχρόνως ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπελήφθη τῆς μελέτης τοῦ εἰς
τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῆς ἀνατεθέντος ἔργου. Καὶ
πρῶτον αὐτῆς μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἐκλογὴ τοῦ σχεδίου Ναοῦ ἀν-
ταξίως τῆς πόλεως καὶ τῆς καθολικῆς Ἰδέας, εἰς ἣν οὗτος ἤθελε
καθιερωθῆ. Καὶ ἐν κοινῇ καὶ ἐπανειλημμένῃ συνεργασίᾳ ὄχι
μόνον μετὰ τοῦ ἀρμοδίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καθη-
γητοῦ τότε τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας ἀειδοῦμου Χορήστου
Λαμπάκη ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν καλλιτέρων τότε ἀρχιτεκτόνων,
τούς ὁποίους ἐπίτηδες εἶχε καλέσει ἐνταῦθα ἐξ Ἀθηνῶν ἡ Ἐ-
πιτροπὴ, ἐν βαθυτάτῃ ἐπιγνώσει τῆς εὐθύνης τῆς ἀπέναντι τῆς
ἱστορίας τῆς πόλεως, ἀπεδέχθη νὰ εφαρμοσθῇ ὁ λεγόμενος Σταυ-
ροειδὴς Ναός μετὰ τρούλλου, τύπος κλασικῶς εἰς τὴν Βυζαντινὴν
ἀρχιτεκτονικὴν. Ἐπεξηγήθη δηλονότι σχέδιον Ναου πληροῦν
τὰς ἀξιώσεις τοῦ Βυζαντινοῦ ἐν τῇ ἐξέλιξει του ρυθμοῦ. Πρὸ
παντὸς ἐλάφθη ὑπ' ὄψιν ἡ ἐξέλιξις τῆς Βυζαντινῆς τέχνης,
ἰδίως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἐννάτου μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου
αἰῶνος τῆς τελευταίας αὐτῆς Ἀναγεννήσεως, με βάσιν τὴν πα-
ράδοσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ τεχνικοῦ ρυθμοῦ. Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ
ἀντιγραφῆ ἄλλοιεν τι σχέδιον ἐνὸς ἀπροσδιορίστου εἰς τοιαύτην
ἐξέλιξιν Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ δὲν ἦτο βεβαίως ἀνάγκη οὔτε δια-
γωνισμῶν οὐδὲ εφαρμογῆς τῶν νεωτέρων περὶ τῆς τέχνης ἀντι-

λήψεων.

Ἀπὸ τοιαύτης βάσεως καὶ τοιούτων βλέπειν ἡ Ἐπιτροπὴ ὀρωμένη, προεκήρυξε διεθνῆ διαγωνισμὸν εἰς δύο βαθμοὺς, τάξασα διὰ τὸν δεύτερον βαθμὸν τρία βραβεῖα ἐκ χρυσῶν δραχμῶν ἐν ὧν 21.995 ἐξ ὧν τὸ πρῶτον εἶχεν ὀρισθῆ εἰς δραχμὰς χρυσαῖς δέκα χιλιάδας.

Καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον βαθμὸν τοῦ διαγωνισμοῦ ὑπεβλήθησαν 32 διαγράμματα ὑπὸ ἀλλοδαπῶν καὶ ἡμεδαπῶν ἀρχιτεκτόνων, ἐκ τούτων δὲ ὀκτῶ κριθέντα ἐν Ἀθήναις ὑπὸ ἐπιτροπῆς Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων ὡς ἄξια καὶ δυνάμενα νὰ ὑποστώσι τὸν ὀριστικὸν διαγωνισμὸν, ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν Τεχνῶν τοῦ Βερολίνου, φιλοτίμως καὶ προθύμως ἀναλαβούσης τὴν κρίσιν τῇ εὐγενεὶ μερολαβῆσει τοῦ τότε γκεῖσε πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος Κλέωνος Ραγκαβῆ.

Ἡ ἀγωνόδικος δ' ἐκείνη Ἀκαδημία δι' ἠτιολογημένης ἐκθέσεως, εἰσηγουμένου τοῦ Προέδρου αὐτῆς Ἰωάννου Ὅστεν, ἔκρινεν ἄξιαν τοῦ μὲν πρῶτου βραβείου τὴν μελέτην τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Αἰμιλίου Ρομπέρ, τοῦ δευτέρου τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀρχιτέκτονος Ροδόλφου Ντίκ καὶ τοῦ τρίτου τοῦ ἐν Ρώμῃ ἀρχιτέκτονος Ἐρρίκου Πανικόνη.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἐπιτροπὴ ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ ἐπιφανοῦς Γάλλου ἀρχιτέκτονος, πρῶτου ἀναδειχθέντος καὶ εἰς ἄλλους διεθνεῖς διαγωνισμοὺς, ἐπέτυχεν ὅτι ἀκριβῶς ἐπεδίωκε, χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθῆ καὶ ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν μας καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μας παράδοσιν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδιαγραμμάτων τούτων ἀποδεχθεῖσα ἡ Ἐπιτροπὴ τὴν κρίσιν τῆς διεθνοῦς κύρους Βερολινεῖου Ἀκαδημίας, ἐξέθεσεν εἰς μειοδοτικὴν, ἐν ἐνσφραγίστοις προσφοραῖς, δημοπρασίαν τὴν θεμελίωσιν τοῦ Ναοῦ καὶ τὴν κατασκευὴν μαρμαρίνου διαζώματος καὶ βάθρου εἰς ὕψος δύο μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ἔργων τῆς πρώτης λεγομένης Κατηγορίας. Κατακυρωθείσης δὲ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ μειοδότου μακαρίτου Προκοπίου Κυραγγέλου διὰ δραχμὰς χρυσαῖς διακοσίας χιλιάδας, ἡ πόλις τῶν Πατρῶν ἐν μοναδικῷ συναγερωῖ τὴν 1ην Ἰουνίου 1903 ἐώρτασε τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου τοῦ Ναοῦ διὰ χειρὸς τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'.

Φυσικὰ ἢ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐξασφάλις τῶν θεμελιῶν ἐνὸς τοιούτου μνημειώδους Ἔργου ἀπετέλεσε τὴν πρωτίστην καὶ κυριωτάτην μέριμναν τῆς ἐπιτροπῆς. Ὅχι μόνον αὕτη προσέφυγεν εἰς τοὺς εἰδικωτέρους τότε ἐν Ἑλλάδι ἐπιστήμονας ἐν συνεργασίᾳ πάντοτε καὶ πλήρῃ ὁμοφωνίᾳ μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος αὐτῆς Ἀναστασίου Μεταξῆ, ἀλλ' ἐνόμισεν ἀπαραίτητον νὰ καλέσῃ ἀντὶ ἀδράς δαπάνης ἐκ Παρισίων αὐτὸν τὸν ἐκκονήσαντα

τὸ ὡς ἄνω βραβευθὲν σχέδιον Γάλλον ἀρχιτέκτονα καὶ Ἀκαδημαϊκὸν Ρομπέρ. Καὶ μὲ τὸ κυρὸς τοιοῦτου ἐπιστημονοῦ, λαβόντος πρὸ παντὸς ὑπ' ὄψιν τὸ σεισμοπαθὲς τοῦ ἐδάφους, μὲ τὰς ὑποδείξεις αὐτοῦ καὶ συμπληρώσεις, τὰς ὁποίας προθύμως καὶ ἀμέσως ἀπεδέχθησαν καὶ ἐνέκριναν αἱ ἀρμοδίαι τοῦ Κράτους τεχνικαὶ ὑπηρεσίαι, μὲ τὴν ὑπεύθυνον καὶ καταγορηματικὴν βεβαίωσιν τοῦ Ρομπέρ ὅτι ἡ ὑπὸ τοὺς ὑποδειχθέντας καὶ ἐκτελεσθέντας ὕρους θεμελίωσις τοῦ Ναοῦ ἴτω πληρεστάτη καὶ ὑπὸ τὰς δυσμενεστέρας ἀκόμη συνθήκας, ἡ Ἐπιτροπὴ διὰ τοῦ Συμβουλίου τῶν Δημοσίων ἔργων παρέλαβε παρὰ τοῦ μνησθέντος ἐργολάβου τὴν οὕτω συντελεσθεῖσαν θεμελίωσιν καὶ τὸ ἐκ δύο μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους μαρμαρίνον διάζωμα.

Ἡὐτόχῃσα νὰ ἀποτελῶ μέλος τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς, καθ' ἣν ἐποχὴν μὲ εὐνόητον χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἔβλεπεν ἡ πόλις νὰ εἰσέρχεται ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πραγματοποιήσεως ὁ προαιώνιος αὐτῆς πόθος, πόθος, δύναταί τις εἰπεῖν, ὀλοκλήρου τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ εἰς χρῆμα περιουσία τοῦ Ναοῦ, δι' ἐπιμελοῦς καὶ στοργικῆς διαχειρίσεως τῶν προσόδων αὐτοῦ καὶ διὰ δωρεῶν φιλοθρήσκων συμπολιτῶν μας ἀνῆλθεν εἰς ἓν καὶ πλεόν εκατομμύριον δραχμῶν χρυσῶν.

Οὕτως, ἡ ἐπιτροπὴ μὲ τὸν θερμοεργὸν ζήλον καὶ τὴν ἀκατάβλητον δραστηριότητα τοῦ Δημητρίου Βότση, τοῦ τότε Δημάρχου, τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου 1913 προεκήρυξε δημοπρασίαν διὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἐκ μαρμαρίου ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ναοῦ ἀντὶ τῆς πρὸς τοῦτο προϋπολογισθείσης δαπάνης ἐνὸς ἐκατομμυρίου ἑβδομήκοντα χιλιάδων δραχμῶν χρυσῶν. Ἡ δημοπρασία εἶχεν ὀρισθῆ διὰ τὴν 20ὴν Ἀπριλίου 1914. Ἀλλ' ἡ διὰ τῆς ψήφου τῆς 9ης Φεβρουαρίου 1914 ἐπελθούσα ἀνατροπὴ τῆς τότε Δημοτικῆς Ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἀναμφισβητήτως καὶ ἐνέπνεε καὶ κατηύθυνε τὴν συντέλεσιν τοῦ Ἔργου ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ματαίωσιν τῆς δημοπρασίας. Καὶ οὕτως ἐπελθόντος μετὰ τινὰς μῆνας καὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἐπεματώθη ἡ μεγάλη τοῦ Τόπου ὑπόθεσις. Πρέπει νὰ σημειωθῆ καὶ νὰ τονισθῆ ὅτι καὶ ἡ διακήρυξις ἐκείνη διὰ τὴν ὡς ἄνω ὀλοκλήρωσιν τοῦ Ναοῦ συνετάγη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων τοῦ Ρομπέρ καὶ τῶν συμπληρωματικῶν τοιοῦτων τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀναστασίου Μεταξᾶ, μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ συνεβλήθη πρὸς τοῦτο ἡ ἐπιτροπὴ δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 34.371 τῆς 3ης Δεκεμβρίου 1910 συμβολαίου τοῦ τότε συμβολαιογράφου Πατρῶν Ἀθηνοδώρου Σωτηριάδη. Διὰ τοῦ συμβολαίου ἐκείνου ὁ Μεταξᾶς ἀνέλαβε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐπιτροπείαν καὶ διεύθυνσιν ὅλων τῶν ὑπολειπομένων

ἐργασιῶν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ναοῦ ἀντὶ ἀμοιβῆς δραχμιῶν χρυσῶν τρεῖςκοντα χιλιάδων, ἀπέναντι τῶν ὁποίων κατὰ τὸν ἀπὸ 15ης Δεκεμβρίου 1913 ἰσολογισμόν τῆς Ἐπιτροπῆς ἔλαβεν ὁ Μεταξᾶς δραχμὰς χρυσὰς 3202, ἴτοι ἑβδομῆκοντα περίπου χιλιάδας σημερινῶν δραχμῶν,

ε'

Παρθῆλον ἔκτοτε χρόνοι καὶ χρόνοι καὶ μόλις κατὰ τὸ ἔτος 1927 προσκληθεὶς ὁ Μεταξᾶς ἰσχυρίσθη ὅτι τὸ ἔδαφος τῶν Πατρῶν καὶ κυρίως τοῦ χαμηλοτέρου αὐτοῦ μέρους «δὲν εἶναι ἔδαφος ἀρχέγονον καὶ φυσικόν». Καὶ τότε συνέστησε νέαν ἐξέτασιν πρὸς διαπίστωσιν τῶν διαφορῶν στρωμάτων τοῦ ὑπεδάφους καὶ γνωμοδότησιν ὑπὸ εἰδικευμένων εἰς τοιοῦτου εἴδους ἔργα μηχανικῶν περὶ τοῦ ἐνδεικνυομένου τρόπου θεμελιώσεως.

Καὶ αἱ τότε τεχνικαὶ ὑπηρεσίαι ἀπεφάνθησαν ὅτι αἱ κατασκευασθεῖσαι τοιχοποιεῖαι ἔδει νὰ ἀφαιρεθῶσι διὰ νέα θεμέλια κτιρίου ἐκ μπετὸν ἀρμέ. Καὶ οὕτως ἢ ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ Ἐπιτροπὴ ἀποδεχθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1932 τὰς νεωτέρας ταύτας ἀντιλήψεις τοῦ Μεταξᾶ ἀπεφάσισε καὶ ἐπραγματοποίησε τὴν ἀνατροπὴν τῶν πρώτων θεμελίων καὶ τοῦ ἐκ δὴ ὑπὲρ τὸ ἔδαφος μέτρων μαρμαρίνου διαζώματος, διὰ τὰ ὁποῖα ἔδαπανήθησαν πέντε ὀλόκληρα ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν, διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ σχέδιον νέας θεμελιώσεως ἐπὶ τῇ βάσει προὔπολογισθείσης πρὸς τοῦτο δαπάνης τριῶν περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν πρὸς ἀνοικοδόμησιν ἐνὸς Ναοῦ ἐκ σιδηροπαγοῦς σκιρροκονιάματος, ἐνὸς συστήματος ἀδοκιμάστου εἰσέτι καὶ ἐφευρήματος τῆς ἐν πᾶσι προχειρότητος τῶν μεταπολεμικῶν ἐτῶν, συστήματος ὅπερ ἀπλῶς ἐξησφάλιζε τὴν ὡς τάχον συντέλεσιν ἐνὸς μεγάλου ἐνοριακοῦ Ναοῦ ἄνευ ἄλλων ἀξιώσεων, συστήματος ὅπερ ἀπετέλει πλήρη παραλλαγὴν τοῦ μεγαλειώδους ἐκείνου σχεδίου τοῦ ἐπιφανεστάτου Γάλλου Ἀρχιτέκτονος.

Ἡ τοιαύτη ἀνοικοδόμησις ἐργολαβικῶς ὑπὸ τοῦ κ. Ἀγλ. Κωστοπούλου κατὰ τὸ ἔτος 1934 ἀναληφθεῖσα συνεπληρώθη ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1937 μέχρι τῆς κατασκευῆς τοῦ Τρουλλοῦ, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ Σταυροῦ, ὁπότε ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ Μεταξᾶ.

Καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ εὑρεθεῖσα εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ὁδοῦ τὴν ὁποῖαν προσέκρινεν, ἐκάλεσε διὰ τὰς συμπληρωματικὰς ἐργασίας τὸν Ἀρχιτέκτονα καὶ Καθηγητὴν τοῦ Πολυτεχνείου κ.

Ὁρλάνδον. Ἄλλ' ὁ κ. Ὁρλάνδος ἐλθὼν δὲν ἐνέκρινε τὰ συντελεσθέντα φρονῶν ὅτι ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἄλλος τύπος εἰς τὴν ὄλῃν τοῦ κτιρίου διαμόρφωσιν καὶ ἰδίως νὰ μετατραπῇ τὸ σχῆμα τοῦ Τρούλλου «ἐπὶ τὸ βυζαντινότερον», Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ τὸ Συμβούλιον τῶν Δημοσίων Ἔργων κατὰ τὸ ἔτος 1932 καὶ ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1933 μετακληθεὶς ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Διευθυντῆς τοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐργασμάτων κ. Μιχαλοπούλου μετὰ τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Στατικού Ἐλέγχου Κ. Ζόγωνα, ὅσον ἀφορᾷ κυρίως τὸν ρυθμὸν αὐτῶν, περιορισθέντες νόον νὰ παρατηρήσωσιν ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ σημαντικὴ περικοπὴ εἰς τὴν δαπάνην τῆς νέας θεμελιώσεως διὰ καθέτων δοκῶν ἐκ μπετόν ἀρμέ.

Μεθ' ὅλα ταῦτα ἐπεκράτησαν αἱ ἀντιλήψεις τοῦ κ. Ὁρλάνδου παρὰ τῷ τότε ἀρμοδίῳ ὑπουργῷ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐνετείλατο τὴν Ἐπιτροπὴν νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτάς. Ἄλλ' ἐνῶ πράγματι ἡ Ἐπιτροπὴ ἤρξισε συμμορφουμένη, αἱ ἐργασίαι διὰ τὰς ὁποίας ἀπητήθησαν βαροῦταται δαπάναι, ὀριστικῶς ἀπὸ δύο ἡδὴ ἐτῶν συνεπείᾳ τεχνικῶν, ὡς προεβλήθη, δυσχερεῶν ἐσταμάτησαν διὰ νὰ συνεχισθῶσι τίς οἶδε πότε καὶ πῶς καὶ μάλιστα τῶρα μὲ τὰς πολεμικὰς περιπλοκάς καὶ τὴν ἔλλειψιν οἰκοδομησίων ἐν γένει ὕλων.

Καὶ ἰδοὺ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ λεπτομερῶς ποῖαι αἱ πραγματοποιηθεῖσαι δαπάναι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νέου διὰ μπετόν ἀρμέ συστήματος Μεταξᾶ.

Καὶ δὴ 1) διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἀρχικῆς θεμελιώσεως τοῦ σχεδίου Ρομπέρ, καταστροφὴν διὰ βομβαρδισμῶν ὡς γνωστόν, συντελεσθεῖσαν καὶ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου σχεδίου Μεταξᾶ θεμελιώσιν, ἐδαπανήθησαν μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους τρία ἑκατομμύρια δραχ. 2) διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους μέχρι δλοκληρωτικῆς τοῦ Τρούλλου τοῦ Ναοῦ κατασκευῆς ἐδαπανήθησαν ἐν ὅλῳ τέσσαρα ἑκατομμύρια ἐξακόσαι ἐξήκοντα τρεῖς χιλιάδες δραχμῶν, 3) Διὰ τὴν ἀποκαθῆλωσιν τοῦ Τρούλλου κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ κ. Ὁρλάνδου καὶ τὴν κατάλυσιν τῶν ἰκριωμάτων ἐδαπανήθησαν τετρακόσαι πενήκοντα πέντε χιλιάδες δραχμῶν. Ἐπὶ πλέον κατεβλήθησαν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς μὲν τὸν Μεταξᾶν διὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ νέου σχεδίου του τριακόσαι δώδεκα χιλιάδες δραχμῶν, εἰς δὲ τὸν κ. Καρρῶν διὰ τὴν ἐκπόνησιν τῆς μελέτης τῆς νέας θεμελιώσεως δραχμαὶ ἑκατὸν πενήκοντα χιλιάδες, ΗΤΟΙ ΕΛΛΑΠΑΝΗΘΗΣΑΝ ΕΝ ΟΛΩ ΟΚΤΩ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΕΝΝΕΝΗΚΟΝΤΑ ΕΝΝΕΑ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΔΡΑΧΜΩΝ.

Ἐν τούτοις πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἱερωτέρου καὶ εὐλαβεστερίου τῶν πόθων τῆς, ἡ πόλις ἀγογγύστως ἐδέχθη νὰ ὑποστῇ τὰ ἐξῆς πρόσθετα φορολογικὰ βάρη ἅτινα μάλιστα ἔθεσαν ἐν ἡσσοῖν μοῖρα τὸν λιμένα τῶν Πατρῶν ἀπέναντι τῶν ἄλλων τοῦ Κράτους λιμένων καὶ ὁπωσδήποτε ἐδυσχέραναν τὴν κίνησιν τοῦ Ἐμπορίου τῶν Πατρῶν ἐν τῷ συναγωνισμῷ πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις καὶ ἰδίως πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Πειραιῶς.

Διὰ τοῦ νόμου 4148 τοῦ ἔτους 1929 ἐπεβλήθησαν δρχ. 6 καθ' ἑνετικὸν χιλιόλιτρον ἐπὶ τοῦ ἐξαγομένου εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν σταφιδοκάρπου ἐν γένει 2) δυνάμει τοῦ Νόμου 5712 τοῦ ἔτους 1931 ἐπεβλήθη φόρος δύο ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἐπὶ τῆς ἀξίας ἀπάντων τῶν ἐκ τοῦ λιμένος Πατρῶν ἐξαγομένων εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν προϊόντων, πλὴν τοῦ καπνοῦ εἰς φύλλα. 3) δυνάμει τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Νόμου ἐπεβλήθη ποσοστὸν 10 ο) ἐπὶ τοῦ καταβαλλομένου δημοτικοῦ φόρου τοῦ νέου δημοτικοῦ δασμολογίου ἐπὶ τῶν ἐκφορτωνομένων ἐλευθέρων ἐγχωρίων προϊόντων καὶ καταναλισκομένων ἐν Πάτραις. Ἡ ἐκ τῶν φορολογιῶν τούτων συνολικὴ καθ' ἔτος ἀπόδοσις ποικίλλει μεταξὺ τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου ἑξακοσίων χιλιάδων μέχρι τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου ἑνεακοσίων χιλιάδων δραχμῶν, κατατεθειμένων παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος. παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἡ εἰς μετρητὰ μόνον μέχρι σήμερον περιουσία τοῦ ταμείου τοῦ Ναοῦ μεθ' ὅλας τὰς ὡς ἄνω γενομένας δαπάνας ὑπολογίζεται εἰς ΔΕΚΑ ΠΕΡΙΠΟΥ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΔΡΑΧΜΩΝ.

Z'

Ἐπερήφανοι οἱ Πατρεῖς διότι ἡ γῆ των συνεζυμώθη μετὰ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ πρώτου τῶν Ἀποστόλων ἀπὸ αἰῶνων, ὡς ἄνω ἐξέθηκα, ὠραματίσθησαν καλλίτεχρον καὶ καλλιμάζμαρον Μνημεῖον εἰς τὸν τόπον τῆς Σταυρώσεώς Του, ὡς σύμβολον αἰώνιον ἐνὸς πρωτοφανοῦς θριάμβου τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τὰ μεγάλα Μνημεῖα ἀποτελοῦσι τὸ ἐξαγόμενον μιᾶς ψυχολογικῆς, μιᾶς αἰσθηματικῆς ἀνάγκης τῶν λαῶν. Ὅσοι λαοὶ ἠσθάνθησαν ἐν ἑαυτοῖς ἑσωτερικὴν φλόγα, ἔνα ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὴν λαμπρότητα, διετύπωσαν διὰ τῆς ὕλης καὶ τῆς τέχνης τὴν ἰδέαν τοῦ Μεγαλείου ὅπως τὴν ἠσθάνετο ἡ ψυχὴ των. Τὰ μεγαλοπρεπῆ Μνημεῖα εἶναι τὰ εὐγλωττότερα καὶ τὰ μᾶλλον ἀνεξι-

τιλά σημεῖα τοῦ Μεγαλείου ἑνὸς λαοῦ.

Ὡς ὀρθῶς ἔχει παρατηρηθῆ, ἡ σιωπὴ τῆς Ἱστορίας, αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ χρόνου ἐκμηδενίζονται καὶ ἐξουδετεροῦνται διὰ τῶν ἀψύχων τούτων Μνημείων.

Αἱ Πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου, τὰ εἰρεπία τῆς Βαβυλώνας, ὁ Παρθενών, ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅλα τὰ ἔνδοξα Μνημεῖα ὄλων τῶν ἐποχῶν εἶναι μαρτύρια ἀψευδῆ τῆς ζωτικότητος τῶν λαῶν, τῆς αἰσθηματικότητος αὐτῶν, τοῦ πολιτισμοῦ των, τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς των. Τὰ μεγάλα Μνημεῖα ἀλλὰ πρὸ πάντων τὰ Μνημεῖα τῆς θρησκευτικῆς Ἰδέας ἀποτελοῦσι τὸ ἀνέσπερον φῶς τῆς μεγαλοφυΐας τῶν λαῶν.

Καὶ εἰς αὐτάς τὰς μᾶλλον ἀτυχεῖς ἢ διεφθαρμένας περιόδους ἑνὸς λαοῦ, ἐν Μνημείων περιλάμπρον τὸν συγκρατεῖ, τὸν θεομαίνει καὶ τὸν ἀναβαπτίζει μὲ νέαν ζωτικότητα. Τὸ Μνημεῖον συγκεντρώνει ὅλην τὴν δύναμιν τῆς παρελθούσης γενεᾶς καὶ τὴν μεταδίδει εἰς τὸν ἀπογοητευμένον ἢ ἀπληκτισμένον. Εἶναι ἐν εἶδος συγκριτικῆς ἱστορίας καὶ ψυχολογίας τῶν ἐποχῶν.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἀναγνωρίζει καὶ ἐπιβιάζει τὴν πολυτέλειαν ταύτην εἰς τοὺς λαοὺς. Αἱ Πινακοθήκαι, τὰ Θέατρα, τὰ Μανσωεῖα, οἱ Ναοὶ: ὅλα τὰ ἔργα τῆς ἀνθρωπίνης αἰσθηματικότητος εἶναι τὰ ἐνάσματα τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλοφροσύνης. Εἶναι τὰ μέσα πρὸς ἀνάκτησιν νέων δυνάμεων ἠθικῶν αἴτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ πλούτου. Εἶναι ἡ μόνη πολυτέλεια ἣτις ἐκτὸς τῆς τέχνης προάγει τὴν ψυχικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἄνευ αὐτοῦ τοῦ Νόμου τοῦ ψυχολογικοῦ, ἄνευ τῆς αἰσθητικῆς ταύτης ἀνάγκης εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῆ ἢ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ὁμοφροσύνη τῶν λαῶν ὄλων τῶν περιόδων, εἶναι ἡ δύναμις τῆς Ἰδέας ἢ ὁποία ζητεῖ πάντοτε καὶ ὁπουδήποτε νὰ ἐξωτερικευθῆ καὶ νὰ λατρευθῆ ὑπὸ τῶν αἰώνων.

Ἰδοὺ διατὶ αἱ Πάτριαι αἰσθάνονται τὴν δύναμιν τοῦ Νόμου τούτου καὶ ἰδοὺ διατὶ τόσον εὐχαρίστως ἐδέχθησαν νὰ υποβληθῶσιν εἰς πᾶσαν δυνατὴν θυσίαν διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἐν ὅς καλλιμαρμάρου Ναοῦ τοῦ Πρωτοκλήτου τῶν Ἀποστόλων, θαύματος τῶν αἰώνων, ἐπιβαλλομένην καὶ ἐξ αἰσθήματος καὶ ἐκ καθήκοντος.

Ἐυτυχῆς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ ἴδῃ ποτὲ πραγματοποιούμενον τὸ ὄνειρον τοῦτο γενεῶν ὀλοκλήρων, Νὰν τοῦ Πολιούχου μας μεγαλοπρεπέστατον, ὅμοιον τοῦλάχιστον πρὸς τὸν ἐν Ρώμῃ Ναὸν τοῦ Αὐταδέλφου Του καὶ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, ἰδιαίτατον μὲν τῆς πόλεως κόσμημα ἀλλὰ καὶ προσκύνημα ὀλοκλήρου τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, σπουδαιότατον παράγοντα καὶ συντελεστὴν προόδου τῆς προσφιλεστάτης ἡμῶν πόλεως.

« ΔΙΕΝ ΑΡΙΣΤΕΥΕΙΝ »

Η ΜΕΙΣ

Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΑΧΑΪΑΣ

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ

Ο ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΝ ΠΑΤΡΑΣ ΕΦΕΤΩΝ

Ο ΓΕΝ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ Μ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ η' ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

ΚΑΙ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΑΠΟΛΑΜΒΟΥΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΒΙΒΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΥ 1910
ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΤΡΑΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

« ΕΠΙ ΘΕΜΑΤΟΣ ΑΦΟΡΩΝΤΩΣ ΤΗΝ ΠΩΛΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΑΥΤΩΝ »

Διεν Αριστευειν

ΤΟ Α΄ ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΚ ΔΡΑΧ. ΤΡΙΩΝ ΧΙΛΙΑΔΩΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ Κ^{ον} ΣΩΤΗΡΙΟΝ Α. ΓΚΟΛΦΙΝΟΠΟΥΛΟΝ

ΕΝ ΠΑΤΡΑΣ ΤΗ 27, ΙΟΥΛΙΟΥ 1910,

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επιτροπή
Γ. Κ. Οικονομική
Α. Γ. Κολφινόπουλος
Μ. Β. Β. Β. Β.

